

Guds vrede som «naturlov»

Under sin forelesning «Ulike forsoningsmodeller – i Bibelen og oldkirken» 24.08.04 kom Oskar Skarsaune i et ekskurs inn på spørsmålet om hvordan uttrykket «Guds vrede» skal forstås. Er det slik at Guds vrede (forstått som en slags sinnstilstand hos Gud) dempes av (fortrinnsvis blodige) ofre? Dette kommer på mange måter nær en klassisk teologisk forståelse av uttrykket. Skarsaune pekte på at enkelte eksegeter har foreslått en annen tolkning av uttrykket: Guds vrede hypostaseres¹ på et eller annet tidspunkt i jødisk tenkning og blir å forstå som en lovmessighet i naturen, en lovmessighet som medfører at synden alltid får konsekvenser, konsekvenser som til syvende og sist slår tilbake på synderen. En av dem som gjør seg til talsmann for dette synet er C. H. Dodd. Det følgende er et sammendrag av synspunkter han legger fram under sin eksegesi av Rom 1:18:²

Uttrykket *ὀργή θεοῦ* eller «Guds vrede/sinne» (hos Dodd: «God's anger») kan bringe tanken hen på den enkle antropomorfe tanken at Gud er sint på menneskene, men så enkel er nok ikke saken fra Paulus' side. Paulus sier nemlig ingen steder at «Gud er sint/vred», det vil si, han bruker aldri Gud som subjekt når verbalet er «å være sint/vred» (*ὀργίζομαι*). Paulus snakker om «Guds kjærlighet» (Rom 5:5: δὲ ἐλπίς οὐ κατασχύνει, ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ ἐκκέχυται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ πνεύματος ἀγίου τοῦ δοθέντος ἡμῖν.), samtidig nøler han ikke med å si andre steder at «Gud elsket oss» (2 Tess 2:16: Αὐτὸς δὲ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ [οἱ] θεοὶ οἱ πατὴρ ἡμῶν ὁ ἀγαπήσας ἡμᾶς καὶ δοὺς παράκλησιν αἰωνίαν καὶ ἐλπίδα ἀγαθὴν ἐν χάριτι.). På samme vis er det med ord og uttrykk som «Guds nåde»/«Gud er nådig» eller «Guds trofasthet»/«Gud er trofast»; Gud kan knyttes til substantivet med en genitivsforbindelse og stå som subjekt for verbet avledet av samme rot. Hvorfor er da ikke Gud vred hos Paulus, all den tid Paulus snakker om «Guds vrede»?

En annen ting vi kan observere er at uttrykket *ὀργή θεοῦ* kun forekommer tre ganger hos Paulus: Rom 1:18, Kol 3:6 og Ef 5:6.³ Selve ordet *ὀργή* bruker han imidlertid flittig, men da på en mer upersonlig måte. Vi hører om «vredens barn» (Ef 2:3), at «Loven virker vrede» (Rom 4:15) og så videre. Flere steder brukes «Vreden» selvstendig, nærmest som et egennavn, se for eksempel 1 Tess 2:16, Rom 5:9 m.fl. Dodd trekker særlig fram Rom 3:5: εἰ δὲ ἡ ἀδικία ἡμῶν θεοῦ δικαιοσύνην συνίστησιν, τί ἐροῦμεν; μὴ ἄδικος ὁ θεὸς ὁ ἐπιφέρων τὴν ὀργήν; κατὰ ἄνθρωπον λέγω. Dodd oversetter verset slik: «that God is unjust who brings upon [men] the Wrath», altså at Gud er urettferdig når han bringer Vreden over menneskene. Dette er svært nær NO78/85, NB88 knytter «sin» (altså «Guds») til vreden, uten at gresken nødvendigvis tilsier dette.

Det kan altså se ut som om Paulus ikke ser på «Vreden» som en følelse eller holdning hos Gud (mot oss), men heller «some process or effect in the realm of objective facts».⁴

Her henviser Dodd til Rudolf Ottos bok *Das Heilige*. Otto forsøker å følge «ærefryktens historie» i den primitive religion, og mener å kunne påvise at menneskenes tanker om «gudenes vrede» opprinnelig var knyttet til skremmende naturfenomener (tordenvær, vulkanutbrudd og lignende). Slik er det, sier Dodd, også i de eldste delene av GT. Hos profetene, derimot, bearbejdes denne tanken: Guds vrede er ikke vilkårlige «raseriutbrudd» i

¹ Hypostasering: I teologien ofte brukt om det at en egenskap hos Gud (for eksempel hans Visdom, Prov 8) i skrift (eller tale) opptrer som en selvstendig størrelse, nærmest som en egen person «utenfor» Gud. Skarsaune 1988: 24.

² Dodd 1959: 45ff.

³ Et enkelt søk i BibleWorks bekrefter at så er tilfelle. Riktignok finnes det et par andre steder hvor den norske oversettelsen kan forvirre (Rom 3:5; 9:22), men her er det slett ikke selvsagt at eiendomspronomenet «hans»/«sin» skal knyttes til «vrede».

⁴ Dodd 1959: 49.

naturen, utbrudd som rammer tilfeldig, men et uttrykk for Guds *rettferdige harme som rammer synderen som konsekvens av syndereis handlinger*:

Thus 'the wrath of God' is taken out of the sphere of the purely mysterious, and brought into the sphere of cause and effect: sin is the cause, disaster is the effect. At the same time they taught that Jehovah was loving and merciful, and desirous of saving His people from disaster, by saving them from sin which is the cause of disaster. Of course they did not rationalize away the 'numinous' sense of the Wrath of God, but they brought into relief the personal relation of love and mercy in which God stands towards his people, and which transcends wrath. [...] *Wrath is the effect of human sin: mercy is not the effect of human goodness, but is inherent in the character of God.*⁵

Dodd konkluderer med at denne tanken ble tatt til sin logiske konklusjon hos Jesus: Guds vrede forsvinner og hans kjærlighet blir altomfattende. Paulus ser ut til å være enig med Jesus i dette, sier Dodd (se steder som Rom 5:8; 2:4), men beholder uttrykket *ὀργή θεου* som en beskrivelse av en uunngåelig prosess av årsak og virkning i et moralsk univers. Gud slik vi kjenner ham gjennom Jesus kan i følge denne tankerekken ikke sies å være sint. For: «In the long run we cannot think with full consistency of God in terms of the highest human ideals of personality and yet attribute to Him the irrational passion of anger.»⁶ Så langt Dodd.

Dodds påstander har to åpenbare svakheter. For det første er det hele lite underbygget av GT-eksegese, og dermed blir hans påstand om utviklingen i GT-lig teologi lite etterprøvet. Er progresjonen i GT så entydig som Dodd påstår? Dette er ikke uten videre enkelt å avklare. I GT brukes helst *חַרֹּן* (vrede, raseri, sinne), gjerne i kombinasjon med *אֵף* (i kombinasjon: «brennende vrede», se for eksempel Ex 32:12; Num 25:4; Hos 11:9; Jes 13:13; Jer 4:8; Nah 1:6 og flere andre steder). Dette er uten tvil et svært emosjonelt uttrykk, og vi merker oss at det også brukes ofte hos profetene. Når det gjelder verbet *חָרַה* (å brenne i sitt indre, å være vred) brukes det både med mennesker (Gen 4:5) og Gud som subjekt. Det siste finner vi i Gen 18:30,32. Her er det imidlertid Abraham som sier at Gud ikke må bli vred, det blir altså ikke konstatert at Gud faktisk blir det. Ellers brukes verbet alltid (når det er tale om Guds vrede) med *אֵף יְהוָה* eller lignende uttrykk som subjekt (på norsk: «Guds vrede ble opptent» el.l.). Dette samsvarer i stor grad med Dodds observasjoner om ordbruk hos Paulus. Men uttrykket *אֵף חַרֹּן* er altså i utgangspunktet å oppfatte som svært emosjonelt ladet. Og hva om omskrivningen *אֵף יְהוָה חַרֹּן* har vært styrende for Paulus' uttrykksmåte? Dette kan være grunnen til at Paulus ikke bruker *ὀργίζομαι* med Gud som subjekt. Det er vanskelig å trekke noen sikre konklusjoner her, og jeg savner en grundigere redegjørelse hos Dodd på dette punktet.

For det andre tar Dodd etter mitt skjønn ikke tilstrekkelig hensyn til tanken om Guds vrede som *eskatologisk* størrelse. Dodd er kun opptatt av Vreden som nærværende «naturlov», ikke som et framtidig og endelig oppgjør med det onde. Selv om «naturlov»-tanken har noe for seg, finnes dessuten flere NT-steder som kan anføres til støtte for en eskatologisk tolkning av vredesuttrykket, se for eksempel Matt 3:7; Joh 3:36; Rom 2:5; 5:9; Åp 6:17; 11:18. Dette kan ikke ignoreres.

Samtidig har tolkningen sine sterke sider. Tanken om Guds vrede som «naturlov» finnes helt åpenbart i deler av GT-materialet, for eksempel Job 9:4f og Ps 7:7ff.⁷ Dodds tolkning er dessuten på mange måter svært anvendbar i eksegesen av nettopp Rom 1:18ff. Til støtte for hans tolkning kan dessuten anføres observasjonen at vi ikke finner noen steder i NT som sier

⁵ Dodd 1959: 49, min utheving.

⁶ Dodd 1959: 50.

⁷ Sml. 2004: 8.

at forsoningen ved Jesus medfører en endring i Gud, Gud virker i NT mer eller mindre «følelsmessig uberørt», hans vrede kan riktignok ikke ramme menneskene, men det blir aldri eksplisitt uttrykt at Gud er vred/sint på menneskene.⁸ Hans forhold til menneskene er preget av kjærlighet. Gud bare elsker. Mennesker derimot skifter sinn – ikke minst når de blir stilt overfor Guds kjærlighet.⁹

Litteratur

Dodd, C.H., 1959 *The Epistle of Paul to the Romans* (Fontana: London).

Skarsaune, O., 1988 *Inkarnasjonen – Myte eller faktum?* (Lunde: Oslo).

Weydes, K. W., 2004 *Hvilket bidrag gir GT for å forstå betydningen av Jesu død og oppstandelse?* (Forelesningsnotat MF 07.09.04).

Hvalvik, R., 2004 *Jesu døds betydning – ulike ”modeller”* (Forelesningsnotat MF 07.09.04).

⁸ Hvalvik 2004.

⁹ For å relatere det hele til PBL-oppgave 2 (som dette notatet ble skrevet til): I lys av de nevnte observasjoner, kan det virke som om Martes utsagn om at «Gud ikke er sint lenger» inneholder to problematiske elementer i lys av NT (og særlig Paulus): (1) At verbet «være sint», som kan lede tankene hen på følelsmessig ubalanse eller ustabilitet, brukes om Gud (som i hvert fall hos Paulus aldri står som subjekt for verbet «være sint»), og (2) at det sies at Gud etter en stund ikke er sint lenger, altså at han har «skiftet sinn». Denne siste tanken har muligens bedre støtte i GT enn i NT.